

ПАСТАНОВА МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

4 верасня 2019 г. № 149

**Аб зацвярджэнні вучэбнай праграмы
факультатыўных заняткаў**

На падставе часткі першай пункта 12 артыкула 167 Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб адукацыі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ПАСТАНАЎЛЯЕ:

1. Зацвердзіць вучэбную праграму факультатыўных заняткаў «У краіне знаёмых незнаёмцаў» для вучняў III–IV класаў устаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі, з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання (прыкладаецца).

2. Дадзеная пастанова ўступае ў сілу пасля яе афіцыйнага апублікавання.

Міністр

І.В.Карпенка

ЗАЦВЕРДЖАНА

Пастанова
Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь
04.09.2019 № 149

**Вучэбная праграма факультатыўных заняткаў «У краіне знаёмых незнаёмцаў»
для III–IV класаў устаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы
агульнай сярэдняй адукацыі, з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання**

**ГЛАВА 1
АГУЛЬНЫЯ ПАЛАЖЭННІ**

1. Вучэбная праграма факультатыўных заняткаў «У краіне знаёмых незнаёмцаў» прызначана для вучняў III–IV класаў устаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі, з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання. Засваенне зместу вучэбнай праграмы накіравана на фарміраванне ў вучняў сістэмы ведаў пра нацыянальную культуру, увасобленую ў нацыянальна маркіраваных адзінках беларускай мовы (у прыватнасці, фразеалагізмах). Культуралагічнае значэнне фразеалагічных адзінак складаецца з некалькіх кампанентаў: адлюстроўваюць маральныя нормы, прынятыя ў пэўным грамадстве; часта маюць у сваім складзе назвы прадметаў матэрыяльнай культуры; адлюстроўваюць нацыянальную культуру фактамі і з’явамі, на аснове якіх яны ўзніклі.

2. Вучэбная праграма факультатыўных заняткаў «У краіне знаёмых незнаёмцаў» разлічана на 68 гадзін (па 34 гадзіны ў кожным класе, 1 гадзіна на тыдзень).

3. Мэта вучэбнай праграмы – фарміраванне лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі вучняў шляхам развіцця ў іх здольнасцей дарэчнага ўжывання фразеалагізмаў у маўленні і далучэння да культурных традыцый беларускага народа.

4. Задачы:

- узбагачаць слоўнік вучняў найбольш частотнымі фразеалагізмамі;
- развіваць вобразнасць, ацэначнасць, эмацыянальнасць маўлення вучняў;
- вучыць правільна выкарыстоўваць засвоеныя фразеалагізмы ў розных сітуацыях зносін;
- развіваць творчы патэнцыял вучняў;
- спрыяць асэнсаванню беларускай мовы як нацыянальнай каштоўнасці, сродку замацавання культурных традыцый беларускага народа;
- фарміраваць у вучняў сістэму агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей.

5. Змест вучэбнай праграмы прадстаўлены двума модулямі:

модуль 1. «Устойлівыя выразы, у склад якіх уваходзяць назвы частак цела чалавека»;

модуль 2. «Устойлівыя выразы, у склад якіх уваходзяць розныя лексіка-семантычныя групы назоўнікаў: будаўнічая лексіка, «сваякі», «мэбля», «посуд», «расліны», «жывёлы», «прадукты харчавання», назвы геаграфічных аб'ектаў, з'яў прыроды, адзінак вымярэння часу і летазлічэння, дзён тыдня, часу сутак».

У III класе прадугледжваецца асваенне зместу модуля 1 (31 гадзіна), у IV класе – асваенне зместу модуля 2 (31 гадзіна). У кожным класе ўключана па адной гадзіне на ўводныя заняткі і па дзве гадзіны – для падагульнення вывучанага. Змест кожнага модуля ўлічвае міжпрадметныя сувязі.

Асноўнымі крытэрыямі адбору зместу для кожнага модуля з'яўляюцца нацыянальна-культурная адметнасць фразеалагізмаў; іх агульнаўжывальнасць і шырокая распаўсюджанасць у вусным беларускім маўленні, сітуацыйная каштоўнасць.

Асваенне зместу модуля 1 падразумявае засваенне саматычных фразеалагізмаў, у склад якіх уваходзяць кампаненты *вочы, вушы, твар, горла, рот, язык* і г.д. Гэтыя вобразныя выразы з'яўляюцца аднымі з самым частотных ва ўжыванні, маюць выразную ўнутраную форму і таму з'яўляюцца дастаткова лёгкімі для засваення вучнямі пачатковых класаў. Асваенне зместу модуля 2 прадугледжвае ўзбагачэнне і актывізацыю слоўніка вучняў фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць кампаненты, што называюць сваяцкія адносіны, прадметы побыту беларусаў, аб'екты і з'явы навакольнага асяроддзя і інш. Гэта спрыяе асэнсаванню вучнямі мовы як сродку замацавання культурных традыцый беларускага народа і спасціжэнню спосабаў вобразнага выражэння думкі, упрыгожвання маўлення.

Прапанаваны ў праграме пералік фразеалагізмаў, прызначаных для засваення на факультатыўных занятках, можа быць зменшаны настаўнікам з улікам магчымасцей вучняў кожнага канкрэтнага класа.

6. Пры правядзенні факультатыўных заняткаў рэкамендуецца выкарыстоўваць тлумачэнне значэння фразеалагічных адзінак; назіранні за іх функцыянаваннем у мастацкіх тэкстах; знаёмства з этымалогіяй фразеалагізмаў, якія маюць яркую ўнутраную форму; практыкаванні на выкарыстанне фразеалагізмаў у маўленні; групоўку засвоеных фразеалагічных адзінак; супастаўленне эквівалентных фразеалагізмаў беларускай і рускай моў.

Пры правядзенні факультатыўных заняткаў пажадана выкарыстоўваць адукацыйнае падарожжа як інтэрактыўную форму навучання, а таксама шырока прымяняць дыдактычныя гульні («Збяры пазл», «Знайдзі пару», «Хто больш?», «Фразеалагічнае лато», «Хто апошні?» і інш.).

7. У выніку засваення вучэбнай праграмы факультатыўных заняткаў «У краіне знаёмых незнаёмцаў» вучні павінны:

7.1 мець уяўленне аб:

фразеалагізмах як моўных адзінках, адлюстраванні ў іх агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей;

7.2. ведаць аб:

магчымасцях фразеалагізмаў у стварэнні вобразнасці, ацэнчанасці, эмацыянальнасці маўлення;

7.3. умець:

вылучаць у маўленні і тлумачыць значэнне фразеалагізмаў, у склад якіх уваходзяць назвы частак цела чалавека, наступныя лексіка-семантычныя групы назоўнікаў: будаўнічая лексіка, «сваякі», «мэбля», «посуд», «расліны», «жывёлы», «прадукты харчавання», назвы геаграфічных аб'ектаў, з'яў прыроды, адзінак вымярэння часу і летазлічэння, дзён тыдня, часу сутак;

правільна выкарыстоўваць засвоенныя фразеалагізмы ў розных сітуацыях зносін.

ГЛАВА 2 ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

ІІІ клас (34 гадзіны)

Уводзіны. Калейдаскоп дзіўных выразаў
(1 гадзіна)

Знаёмства з разнастайнасцю устойлівых выразаў беларускай мовы. Вылучэнне прымет фразеалагізмаў. Суаднясенне беларускіх фразеалагізмаў з рускімі адпаведнікамі. Групоўка фразеалагізмаў у залежнасці ад лексіка-семантычных груп слоў, што ўваходзяць у іх склад.

Модуль І. УСТОЙЛІВЫЯ ВЫРАЗЫ, У СКЛАД ЯКІХ УВАХОДЗЯЦЬ НАЗВЫ ЧАСТАК ЦЕЛА ЧАЛАВЕКА (31 гадзіна)

Тэма 1. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «вока»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *з вока на вока, бліскаць вачамі, не спускаць вачэй, адводзіць вочы, не паказваць вачэй, вока гарыць, вочы разбягаюцца, вочы адбірае, кідаецца ў вочы, куды вочы глядзяць*. Знаходжанне гэтых фразеалагізмаў у мастацкіх тэкстах. Адшукванне сярод вывучаных фразеалагізмаў блізкіх па значэнні. Аднаўленне дэфармаваных фразеалагізмаў.

Тэма 2. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «вуха»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *з вуха на вуха, навастрыць вушы, і вухам не вядзе, тугі на вуха, за вушы не адцягнеш, у адно вуха ўлятае, а ў другое вылятае, у вушах звініць*. Знаёмства з этымалогіяй фразеалагізма *і вухам не вядзе*. Суаднясенне фразеалагізмаў з іх значэннем. Замена выдзеленых слоў у сказах, тэкстах патрэбнымі фразеалагізмамі са словам «вуха».

Тэма 3. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «рот»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *просіцца ў рот, на ўвесь рот, палец у рот не кладзі, рот да вушэй, макавай расінкі ў роце не было, поўны рот, трымаць рот на замку, рот не закрываецца*. Адшукванне іх у тэкстах, сказах. Знаходжанне сярод вывучаных фразеалагізмаў блізкіх і супрацьлеглых па значэнні.

Тэма 4. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «язык»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *доўгі язык, востры язык, трымаць язык за зубамі, язык гладка ходзіць, язык да зубоў прымёрз, язык не наварочваецца, язык праглынеш*. Адшукванне сярод вывучаных фразеалагізмаў блізкіх і супрацьлеглых па значэнні. Прыгадванне засвоеных фразеалагізмаў з апорай на прадметныя малюнкi. Вылучэнне вывучаных фразеалагізмаў у маўленні настаўніка.

Тэма 5. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «нос»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *вадзіць за нос, вешаць нос, высоўваць нос, драць нос, з вераб'ёў нос, з камароў нос, кляваць носам, нос у нос, перад носам, на носе*. Адказы на пытанні з выкарыстаннем фразеалагізмаў. Вылучэнне вывучаных фразеалагізмаў у маўленні настаўніка. Суаднясенне фразеалагізмаў з іх значэннем. Замена выдзеленых слоў у тэксце патрэбнымі фразеалагізмамі са словам «нос». Знаёмства з этымалогіяй фразеалагізма *вадзіць за нос*.

Тэма 6. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «твар»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *на адзін твар, твар у твар, у твар, паварочвацца тварам, выцягваецца твар, не ўдарыць тварам у гразь, перад тварам, да твару, сціраць з твару зямлі*. Адшукванне іх у тэкстах. Падбор рускіх адпаведнікаў. Прыгадванне засвоеных фразеалагізмаў з апорай на прадметныя і сюжэтныя малюнкі-падказкі. Знаходжанне сярод вывучаных фразеалагізмаў блізкіх па значэнні.

Тэма 7. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы «барада», «вус(-ы)», «брыво» (1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *у вус сабе не дзьмуць, матаць на вус, з барадой, самі з вусамі, і брывом не вядзе, не ў брыво, а ў вока, у вусы пасміхацца*. Аднаўленне дэфармаваных фразеалагізмаў. Адшукванне вобразных выказаў у сказах. Практыкаванні ў выкарыстанні засвоеных фразеалагізмаў ва ўласным маўленні. Вылучэнне вывучаных фразеалагізмаў у маўленні суразмоўцаў.

Тэма 8. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы «вусны», «губы» (1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *вашымі вуснамі мёд піць, з вуснаў у вусны, з першых вуснаў, на вуснах, не сходзіць з вуснаў, крывіць губы, на вуснах мёд, а на сэрцы лёд*. Аднаўленне дэфармаваных фразеалагізмаў. Суаднясенне вобразных выказаў з іх значэннем. Дапаўненне сказаў патрэбнымі фразеалагізмамі са словам «вусны».

Тэма 9. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «зубы»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *вастрыць зубы, заговорваць зубы, ні ў зуб нагой, зуб на зуб не пападае, на ўсе трыццаць два зубы, на зуб, праз зубы*. Тлумачэнне значэнняў фразеалагізмаў у сказах. Знаёмства з этымалогіяй фразеалагізма *ні ў зуб нагой*. Знаходжанне блізкіх па значэнні фразеалагізмаў сярод прапанаваных.

Тэма 10. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «горла»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *на самае горла, сыты па горла, горла шырокае, валицца цераз горла, камяк падступае да горла, на ўсё горла*. Замена фразеалагізмаў у сказах блізкімі па значэнні. Дапаўненне сказаў патрэбнымі па сэнсе фразеалагізмамі са словам «горла». Знаходжанне вывучаных фразеалагізмаў у беларускіх народных казках.

Тэма 11. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «голас»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *павышаць голас, падаваць голас, голас у голас, у свіныя галасы, на ўвесь голас, у адзін голас, немым голасам, не сваім голасам*. Аднаўленне дэфармаваных фразеалагізмаў, дапаўненне імі сказаў. Суаднясенне вобразных выказаў з іх значэннем. Знаёмства з этымалогіяй фразеалагізма *у свіныя галасы*.

Тэма 12. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «волас»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *вісець на валаску, рваць на сабе валасы, брацца за чубы, волас у волас, да сівых валасоў, волас з галавы не ўпадзе, валасы становяцца дыбам, ні на волас*. Дапаўненне тэксту блізкімі па значэнні фразеалагізмамі. Тлумачэнне значэнняў вобразных выказаў у сказах. Дапаўненне сказаў фразеалагізмамі са словам «волас».

Тэма 13. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «галава»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *прыходзіць у галаву, выходзіць з галавы, не выходзіць з галавы, марочыць галаву, хадзіць на галаве, скласці галаву, ламаць галаву, насыпаць галаву попелам, на галаву вышэй, светлая галава, галава варыць, галава садовая*. Падбор блізкіх і супрацьлеглых па значэнні фразеалагізмаў да прапанаваных. Прыгадваенне засвоеных фразеалагізмаў з апорай на прадметныя і сюжэтныя малюнк-падказкі. Складанне сказаў з фразеалагізмамі.

Тэма 14. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «лоб»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *вочы на лоб лезуць, падстаўляць свой лоб, лоб у лоб, лоб трашчыць, медны лоб, хоць ты ў лоб страляй, на лбе не напісана, у лоб*. Аднаўленне блізкіх па значэнні фразеалагізмаў. Замена фразеалагізмаў у сказах блізкімі па значэнні. Знаходжанне фразеалагізмаў у сказах, тэксце. Адказы на пытанні з выкарыстаннем фразеалагізмаў.

Тэма 15. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «рука»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *рукі грэць, рука не падымаецца, махнуць рукой, з распасцёртымі рукамі, насіць на руках, ламаць сабе рукі, на ўсе рукі, сваімі рукамі, як рукой зняло, плыве ў рукі, залатыя рукі, рукой падаць, з першых рук*. Аднаўленне блізкіх па значэнні фразеалагізмаў да прапанаваных. Знаходжанне фразеалагізмаў у сказах. Складанне сказаў з фразеалагізмамі. Падбор сінанімічных фразеалагізмаў для апісання жыццёвых сітуацыях, адлюстраваных на сюжэтных малюнках.

Тэма 16. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «пальцы»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *абводзіць вакол пальца, як свае пяць пальцаў, на пальцах можна пералічыць, глядзець праз пальцы, пальца ў рот не кладзі, пальцам аб палец не ўдарыць, папасці пальцам у неба*. Аднаўленне дэфармаваных фразеалагізмаў.

Замена фразеалагізмаў у сказах на блізкія па значэнні. Пераканструяванне сказаў з выкарыстаннем засвоеных фразеалагізмаў. Тлумачэнне значэнняў фразеалагізмаў з апорай на кантэкст.

Тэма 17. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «плячо»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *секчы з пляча, паціскаць плячамі, плячо да пляча, за плячамі не насіць, ёсць галава на плячах, касая сажань у плячах, падстаўляць плячо, язык на плячо, быццам камень з плячэй зваліўся*. Аднаўленне дэфармаваных фразеалагізмаў, тлумачэнне іх значэння. Знаходжанне блізкіх і супрацьлеглых па значэнні фразеалагізмаў сярод прапанаваных. Знаёмства з этымалогіяй фразеалагізма *кася сажань у плячах*. Практыкаванні ў выкарыстанні вучнямі засвоеных фразеалагізмаў ва ўласным маўленні.

Тэма 18. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «нага»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *валіцца з ног, стаць на ногі, з усіх ног, нага за нагу, устаць не з той нагі, на нагах, паставіць на ногі, адна нага тут, другая там, нага не ступала*. Тлумачэнне значэння засвоеных фразеалагізмаў з апорай на прадметныя і сюжэтныя малюнкі-падказкі. Знаходжанне ў сказах супрацьлеглых па значэнні фразеалагізмаў. Дапаўненне сказаў супрацьлеглымі па значэнні фразеалагізмамі. Знаходжанне фразеалагізмаў у мастацкіх тэкстах.

Тэма 19. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы «след»,
пяткі» (1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *толькі пяткі блішчаць, душа ў пяткі схавалася, наступаць на пяткі, след у след, следам за дзедам, напасці на след, лавіць бягучага ваўка след, і след прастыў*. Складанне сказаў з фразеалагізмамі з апорай на сюжэтныя малюнкі-падказкі. Знаходжанне блізкіх па значэнні фразеалагізмаў сярод прапанаваных. Дапаўненне тэксту патрэбнымі па сэнсе фразеалагізмамі.

Тэма 20. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «крок»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *крок наперад, першыя крокі, ні на крок, сямімільнымі крокамі, за два крокі, не даваць кроку ступіць, крок за крокам, на кожным кроку, адзін крок*. Тлумачэнне значэнняў блізкіх па значэнні фразеалагізмаў. Знаходжанне фразеалагізмаў у сказах, тэкстах. Дапаўненне сказаў фразеалагізмамі са словам «крок». Вылучэнне вывучаных фразеалагізмаў у маўленні настаўніка.

Тэма 21. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «скура»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *дзяліць скуру незабітага мядзведзя, вылузвацца са скуры, воўк у авечай скуры, скура ды косці, мурашкі бегаюць па скуры, скура гарыць, звездаць на сваёй скуры*. Тлумачэнне значэння засвоеных фразеалагізмаў з апорай на кантэкст. Аднаўленне блізкіх па значэнні фразеалагізмаў да прапанаваных. Аднаўленне дэфармаваных вобразных выказаў. Прыгадваанне засвоеных фразеалагізмаў з апорай на прадметныя малюнкі-падказкі. Адшукванне фразеалагізмаў у мастацкіх тэкстах.

Тэма 22. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «спіна»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *наварочвацца спінай, паказваць спіну, хавацца за спіну, не разгінаць спіны, за спінай, мароз па спіне прабягае, мурашкі бегаюць па спіне, жылот да спіны прырос, вецер у спіну*. Аднаўленне блізкіх і супрацьлеглых па значэнні вобразных выказаў да прапанаваных. Прыгадванне фразеалагізмаў з апорай на сюжэтныя малюнк-падказкі. Складанне сказаў з засвоенымі фразеалагізмамі.

Тэма 23. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «бок»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *абіваць бакі, адлежваць бакі, бакі рваць, ляжаць на баку, на бок, вылазіць праз бок, пад бокам, дзе бокам, дзе скокам*. Знаходжанне фразеалагізмаў у сказах. Аднаўленне дэфармаваных фразеалагізмаў. Знаходжанне блізкіх па значэнні вобразных выказаў сярод прапанаваных. Пераканструяванне сказаў з выкарыстаннем фразеалагізмаў. Падбор вобразных выказаў для апісання жыццёвых сітуацыях, адлюстраваных на сюжэтных малюнках.

Тэма 24. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «сэрца»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *адкрываць сваё сэрца, з заміраннем сэрца, як камень з сэрца зваліўся, адлягло ад сэрца, сэрца абрываецца, сэрца спявае, кошкі на сэрцы скрабуць, ад шчырага сэрца, браць за сэрца, з лёгкім сэрцам*. Аднаўленне блізкіх і супрацьлеглых па значэнні фразеалагізмаў да прапанаваных. Дапаўненне сказаў патрэбнымі па сэнсе фразеалагізмамі. Вылучэнне вывучаных фразеалагізмаў у маўленні настаўніка.

Тэма 25. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы «душа»,
«дух» (1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *выліваць душу, адводзіць душу, душа не на месцы, душа ў пяткі схавалася, ні душы, з лёгкай душой, за мілую душу, з адкрытай душой, ад усёй душы, што ёсць духу, ні сном ні духам, няма ні слуху ні духу*. Замена фразеалагізмаў у сказах на блізкія па значэнні. Знаходжанне пар супрацьлеглых па значэнні вобразных выказаў. Аднаўленне дэфармаваных фразеалагізмаў. Складанне сказаў з мнагазначным фразеалагізмам *што ёсць духу*.

Тэма 26. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы «сляза»,
«плач», «сліна» (1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *пускаць слязу, ліць слёзы, аблівацца слязамі, хоць ты плач, да слёз, асушваць свае слёзы, глытаць слёзы, сляза слязу выганяе, слінкі цякуць, глытаць слінкі*. Знаходжанне фразеалагізмаў у сказах. Дапаўненне сказаў патрэбнымі па сэнсе фразеалагізмамі. Суаднясенне фразеалагізмаў з іх значэннем. Замена выдзеленых слоў у сказах патрэбнымі вобразнымі выразамі. Падбор да беларускіх фразеалагізмаў рускіх адпаведнікаў.

Тэма 27. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе слова «смех»
(1 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *падымаць на смех, курам на смех, не на смех, не да смеху, і смех і грэх, качацца ад смеху, за пусты мех, а ў мяху смех*. Аднаўленне

блiзкiх пa знaчэннi фрaзeалaгiзмaў дa прaпaнaвaнaх. Знaхoджaннe фрaзeалaгiзмaў у мaстaцкiх тэкстaх. Прыгaдвaннe вывучaнaх фрaзeалaгiзмaў з aпoрaй нa прaдмeтнaя і сьжэтнaя мaлiюнкi-пaдкaзкi. Вывaрыстaннe зaсвoенaх фрaзeалaгiзмaў вa ўлaснaм мaўлeннi.

Тэма 28. Устойлiвaя вырaзы, якiя ўтрымлiвaюць у свaім склaдзe слoвa «рoзум»
(1 гaдзiнa)

Знaёмствa сa знaчэннeм фрaзeалaгiзмaў *брaццa зa рoзум, нaбiрaццa рoзуму, жьцiць свaім рoзумaм, жьцiць чужым рoзумaм, ўзбрысцi нa рoзум, звoдзiць з рoзуму, нa дoбры рoзум, нe мaйгo рoзуму спрaвa*. Aднaўлeннe дэфaрмaвaнaх фрaзeалaгiзмaў. Сувaднaсeннe вoбрaзнaх вырaзaў з iх знaчэннeм. Прыгaдвaннe вядoмaх фрaзeалaгiзмaў з aпoрaй нa сьжэтнaя мaлiюнкi-пaдкaзкi. Вывлучэннe фрaзeалaгiзмaў у мaўлeннi нaстaўнiкa і aднaклaснiкaў.

Тэма 29. Устойлiвaя вырaзы, якiя ўтрымлiвaюць у свaім склaдзe слoвa «тoлк»
(1 гaдзiнa)

Знaёмствa сa знaчэннeм фрaзeалaгiзмaў *збiвaццa з тoлку, вeдaць тoлк, узьцiць сaбe ў тoлк, з тoлкaм, бeз тoлку, збiвaць з тoлку, нямa тoлку*. Знaхoджaннe блiзкiх пa знaчэннi вoбрaзнaх вырaзaў сьрoд прaпaнaвaнaх, склaдaннe скaзaў з сiнaнiмiчнaмi фрaзeалaгiзмaмi. Пaдбoр дa бeлaрускiх фрaзeалaгiзмaў рускiх aдпaвeднiкaў. Вывлучэннe супрaцьлeглaх пa знaчэннi фрaзeалaгiзмaў. Знaхoджaннe фрaзeалaгiзмaў сa слoвaм «тoлк» у мaстaцкiх тэкстaх.

Тэма 30. Устойлiвaя вырaзы, якiя ўтрымлiвaюць у свaім склaдзe слoвa «думкa»,
«думaючы» (1 гaдзiнa)

Знaёмствa сa знaчэннeм фрaзeалaгiзмaў *збiрaццa з думкaмi, нa думкaх, нe iдзе з думaк, пpыхoдзiць нa думкy, бeз зaднaй думкi, нe дoўгa думaючы, зaднaя думкa*. Знaхoджaннe фрaзeалaгiзмaў у скaзaх і тэкстaх. Пaдбoр блiзкiх і супрaцьлeглaх пa знaчэннi вoбрaзнaх вырaзaў дa прaпaнaвaнaх. Дaпaўнeннe скaзaў фрaзeалaгiзмaмi. Прыгaдвaннe жьцiцёвaх сiтuaцый, у якiх вывaрыстoўвaюццa вывучaнaя фрaзeалaгiзмa.

Тэма 31. Устойлiвaя вырaзы, якiя ўтрымлiвaюць у свaім склaдзe слoвa «пaмяць»
(1 гaдзiнa)

Знaёмствa сa знaчэннeм фрaзeалaгiзмaў *вывiдaць з пaмяцi, пeрaбiрaць у пaмяцi, вьльтaць з пaмяцi, урaзaццa ў пaмяць, нe вьхoдзiць з пaмяцi, нa пaмяць, пa свeжaй пaмяцi, нa пaмяцi, бeз пaмяцi*. Сувaднaсeннe вoбрaзнaх вырaзaў з iх знaчэннeм. Aднaўлeннe блiзкiх пa знaчэннi фрaзeалaгiзмaў. Знaхoджaннe ў мaстaцкiх тэкстaх фрaзeалaгiзмaў, тлумaчэннe iх знaчэннa. Склaдaннe скaзaў з мнaгaзнaчнaм фрaзeалaгiзмaм *нa пaмяць*.

Пaдaгульнeннe вывучaнaгa. Нaзывaем пa свeжaй пaмяцi нoвaх знaёмaх
(2 гaдзiнa)

Прыгaдвaннe вывучaнaх сaмaтaчнaх фрaзeалaгiзмaў, знaхoджaннe iх у кaнтэкcцe (скaзы, мaстaцкiя тэкcтa), тлумaчэннe знaчэннa. Aднaўлeннe дэфaрмaвaнaх фрaзeалaгiзмaў. Вывлучэннe вoбрaзнaх вырaзaў у мaўлeннi нaстaўнiкa. Пpактывaннi ў вывaрыстaннi зaсвoенaх фрaзeалaгiзмaў у мaўлeннi.

IV клас (34 гадзіны)

Уводзіны. Складаем маршрут далейшага падарожжа па Краіне знаёмых незнаёмцаў
(1 гадзіна)

Адрозніванне фразеалагізмаў ад свабодных словазлучэнняў; актуалізацыя ў маўленні засвоеных саматычных фразеалагізмаў; вылучэнне іншых груп устойлівых выразаў, з якімі адбудзецца знаёмства на факультатыўных занятках.

Модуль II. УСТОЙЛІВЫЯ ВЫРАЗЫ, У СКЛАД ЯКІХ УВАХОДЗЯЦЬ РОЗНЫЯ ЛЕКСІКА-СЕМАНТЫЧНЫЯ ГРУПЫ НАЗОЎНІКАЎ: БУДАЎНІЧАЯ ЛЕКСІКА, «СВАЯКІ», «МЭБЛЯ», «ПОСУД», «РАСЛІНЫ», «ЖЫВЁЛЫ», «ПРАДУКТЫ ХАРЧАВАННЯ», НАЗВЫ ГЕАГРАФІЧНЫХ АБ'ЕКТАЎ, З'ЯЎ ПРЫРОДЫ, АДЗІНАК ВЫМЯРЭННЯ ЧАСУ І ЛЕТАЗЛІЧЭННЯ, ДЗЁН ТЫДНЯ, ЧАСУ СУТАК»
(31 гадзіна)

Тэма 1. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе будаўнічую лексіку
(3 гадзіны)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *стукаць ва ўсе дзверы, адмыкаць адмакнёныя дзверы, жыць пад адным дахам, вароты пірагамі падпёртыя, дах над галавой, ні кала ні двара, адчыняць дзверы, паказаць на дзверы, адчыняць акно ў свет, ад варот наварот; як сцяна маўчаць, як за каменнай сцяной жыць, становіцца сцяной, сцяна ў сцяну жыць, пераступаць парог, абіваць парогі, не пускаць на парог, кітайская сцяна, з парога, на парозе*. Знаходжанне фразеалагізмаў у мастацкіх тэкстах, тлумачэнне іх значэння ў кантэксце. Суаднясенне фразеалагізмаў з іх значэннем. Знаёмства з этымалогіяй фразеалагізмаў *ні кала ні двара, кітайская сцяна*. Падбор блізкіх супрацьлеглых па значэнні фразеалагізмаў.

Тэма 2. Устойлівыя выразы, у склад якіх уваходзяць назвы мэблі і слова «печ»
(2 гадзіна)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *пад стол пняшком ходзіць, знайшоў сякеру пад лаўкай, з плеч ды ў печ, ад печкі, стол ломіцца, круглы стол, раскласці па палічках*. Тлумачэнне значэнняў фразеалагізмаў у сказах. Аднаўленне блізкіх па значэнні фразеалагізмаў. Замена выдзеленых слоў у сказах, тэкстах патрэбнымі фразеалагізмамі. Знаёмства з этымалогіяй фразеалагізма *знайшоў сякеру пад лаўкай*. Адрозніванне фразеалагізмаў ад свабодных словазлучэнняў у кантэксце. Складанне сказаў з засвоенымі фразеалагізмамі.

Тэма 3. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы – назвы сваякоў
(2 гадзіны)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *кум каралю, маміна дачушка, мамін сыночак, свой брат, свая сястра, хросны бацька, з малаком маці, брат-сястрыца, старой бабе сесці, бабіна лета, за дзедам шведам*. Знаходжанне фразеалагізмаў у сказах. Знаёмства з этымалогіяй фразеалагізма *за дзедам шведам*. Адрозніванне вобразных выразаў ад свабодных словазлучэнняў. Дапаўненне сказаў патрэбнымі па сэнсе фразеалагізмамі. Знаходжанне фразеалагізмаў у тэкстах. Называнне фразеалагізмаў з апорай на прадметныя малюнк-падказкі. Чытанне фразеалагізмаў з апорай на схемы.

Тэма 4. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы «іголка», «мыла», «кручок», «шыла», «нітка» (2 гадзіны)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў з *іголачкі, нібы на іголках, як нітка за іголкай, да апошняй ніткі, як іголка ў стоце сена, мяняць шыла на мыла, у мыле, трапляць на кручок*. Тлумачэнне розных значэнняў мнагазначнага фразеалагізма з *іголачкі* з апорай на кантэкст. Чытанне сінанімічных фразеалагізмаў з апорай на схемы. Аднаўленне дэфармаваных фразеалагізмаў з апорай на прадметныя малюнкi-падказкі. Прыгадваенне блізкіх па значэнні фразеалагізмаў. Падбор фразеалагізмаў для характарыстыкі герояў беларускай народнай казкі «Мена».

Тэма 5. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы – назвы адзення і яго дэталей (2 гадзіны)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *нарадзіцца ў кашулі, на ўсёй форме, закасаць рукавы, не лезе на слова ў кішэню, заткнуць за пояс, за каўнер не капае, у кожнай кішэні па жмені, вецер гуляе ў кішэнях, аршын з шапкай, як з рукава, шапка валицца*. Суаднясенне фразеалагізмаў з іх значэннем. Знаёмства з этымалогіяй фразеалагізма *аршын з шапкай*. Аднаўленне дэфармаваных антанімічных фразеалагізмаў. Чытанне супрацьлеглых па значэнні фразеалагізмаў з апорай на схемы. Размежаванне ў сказах вобразных выказаў і свабодных словазлучэнняў. Дапаўненне тэксту фразеалагізмамі. Падбор фразеалагізмаў для характарыстыкі герояў беларускай народнай казкі «Сцізорык зламаўся».

Тэма 6. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы – назвы посуду (2 гадзіны)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *мяняць гаршкі на гліну, таўчы вадугу ў ступе, насіць вадугу рэшатам, не ў сваёй талерцы, на талерачцы, як на талерцы, як з рэшата, сем карабоў*. Тлумачэнне значэння сінанімічных фразеалагізмаў з апорай на кантэкст. Чытанне сінанімічных фразеалагізмаў з апорай на схемы. Падбор супрацьлеглых па значэннем фразеалагізмаў са словам «талерка». Замена выдзеленых слоў у сказах патрэбнымі фразеалагізмамі. Падбор фразеалагізмаў для характарыстыкі герояў беларускай народнай казкі «За каня – брусок». Складанне сказаў з фразеалагізмамі і свабоднымі словазлучэннямі.

Тэма 7. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы – назвы прадуктаў харчавання (3 гадзіны)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *трымаць хвост абаранкам, на абаранкі, каша ў галаве, ячка з галавы не скоціцца, кашы не зварыш, як ячка, каша заварваецца, не мёд, мёдам намазана; есці свой хлеб, як сыр у масле купацца, дзясятая вада на кісялі, хлеб-соль, як па масле, як на дражджах, пякуць як бліны, як маслам па душы, як масла*. Аднаўленне дэфармаваных фразеалагізмаў. Чытанне і запіс блізкіх па значэнні фразеалагізмаў з апорай на схемы. Замена фразеалагізмаў у сказах блізкімі па значэнні. Тлумачэнне значэння фразеалагізмаў у сказах. Знаходжанне фразеалагізмаў у мастацкіх тэкстах. Практыкаванні ў выкарыстанні вучнямі засвоеных вобразных выказаў ва ўласным маўленні.

Тэма 8. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы – назвы раслін (2 гадзіны)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *аднаго поля ягада, раскусіць арэшак, заламаць асінку, глядзець у кусты, таўчы мак, цішэй вады і ніжэй травы, абадралі як ліпку, хоць рэпу сей*. Чытанне блізкіх па значэнні фразеалагізмаў з апорай на схемы.

Пераканструяванне сказаў з выкарыстаннем фразеалагізмаў. Знаёмства з этымалогіяй фразеалагізма *абадраць як ліпку*. Знаходжанне фразеалагізмаў у сказах і тэкстах. Замена выдзеленых слоў у сказах фразеалагізмамі, якія падыходзяць па сэнсе. Размежаванне фразеалагізмаў і свабодных словазлучэнняў у кантэксце.

Тэма 9. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы – назвы жывёл (3 гадзіны)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *лавіць мух, як рыба ў вадзе, маўчаць як рыба, камар носа не падточыць, чарвяк грызе, як рыбе парасон, дзе ракі зімуюць, замарыць чарвячка, калі рак на гары свісне; белая варона, пужаная варона, стары воўк, стрэляны верабей, як бабёр плача, як вавёрка ў коле круціцца, гоніцца за двума зайцамі, воўк дарогу перабег*. Тлумачэнне значэнняў фразеалагізмаў у кантэксце. Групоўка блізкіх па значэнні вобразных выказаў, у склад якіх уваходзяць словы – назвы жывёл. Складанне сказаў з сінанімічнымі фразеалагізмамі. Аднаўленне дэфармаваных фразеалагізмаў з апорай на прадметныя малюнкi. Чытанне фразеалагізмаў з апорай на схемы. Называнне зашыфраваных на малюнках вобразных выказаў.

Тэма 10. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы – назвы геаграфічных аб'ектаў (2 гадзіны)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *расці на лес гледзячы, варочаць горы, зорак з неба не хапае, як скрозь зямлю праваліўся, як у лесе, малочныя рэкі з кісельнымі берагамі, не за гарамі, як гром сярод яснага неба, дастаць са дна мора, быць на сёмым небе*. Вылучэнне вывучаных фразеалагізмаў у маўленні настаўніка. Тлумачэнне значэнняў сінанімічных фразеалагізмаў. Дапаўненне сказаў супрацьлеглымі па значэнні вобразнымі выразамі. Прыгадванне засвоеных фразеалагізмаў з апорай на сюжэтныя малюнкi-падказкі.

Тэма 11. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы – назвы з'яў прыроды (2 гадзіны)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *пасля дожджычку ў чацвер, кідаць словы на вецер, шукаць ветру ў полі, вецер у галаве гуляе, як ветрам здзьмула, гром грывнуў, хмары згушчаюцца, хмары расейваюцца, як снег на галаву*. Групоўка блізкіх па значэнні фразеалагізмаў. Падбор супрацьлеглых па значэнні вобразных выказаў да прапанаваных. Складанне тэкстаў з выкарыстаннем вывучаных фразеалагізмаў. Вылучэнне фразеалагізмаў у маўленні настаўніка і аднакласнікаў. Дапаўненне вершаваных радкоў патрэбнымі фразеалагізмамі. Замена выдзеленых слоў у сказах патрэбнымі фразеалагізмамі.

Тэма 12. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы – назвы адзінак вымярэння часу, летазлічэння (2 гадзіны)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *гады ў рады, ні хвіліны, хвіліна ў хвіліну, з веку ў век, на векі вечныя, ад веку да веку, з году ў год, з гадзіны на гадзіну, зорная гадзіна*. Тлумачэнне значэнняў вобразных выказаў у сказах. Замена слоў у сказах фразеалагізмамі. Дапаўненне сказаў патрэбнымі фразеалагізмамі. Прыгадванне блізкіх па значэнні вобразных выказаў і складанне з імі сказаў. Падбор фразеалагізмаў для апісання жыццёвых сітуацыях, адлюстраваных на сюжэтных малюнках. Называнне зашыфраваных на малюнках вобразных выказаў.

Тэма 13. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы – назвы дзён тыдня (2 гадзіны)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *серада з-пад пятніцы вылазіць, як серада на пятніцу, без году тыдзень, не цяпер, дык у чацвер, сем пятніц на тыдні*. Аднаўленне дэфармаваных сінанімічных фразеалагізмаў, уключэнне іх у кантэкст. Знаёмства з этымалогіяй фразеалагізма *як серада на пятніцу*. Тлумачэнне значэнняў засвоеных вобразных выказаў у сказах, тэкстах. Суаднясенне фразеалагізмаў з іх значэннем. Перабудова прапанаваных сказаў з выкарыстаннем фразеалагізмаў. Прыгадваенне засвоеных фразеалагізмаў з апорай на малюнкi. Замена фразеалагізмаў у сказах на блізкія па значэнні.

Тэма 14. Устойлівыя выразы, якія ўтрымліваюць у сваім складзе словы – назвы часу сутак (2 гадзіны)

Знаёмства са значэннем фразеалагізмаў *не па днях, а па гадзінах, на ноч глядзячы, ад ранку да ранку, ні дня ні ночы, і дзень і ноч, дзень пры дні, як божы дзень ясна, яшчэ не вечар*. Знаходжанне ў сказах фразеалагізмаў і тлумачэнне іх значэння. Групоўка блізкіх па значэнні вобразных выказаў, складанне з імі сказаў. Назіранні за роляй вывучаных фразеалагізмаў у мастацкіх тэкстах. Чытанне і запіс сінанімічных фразеалагізмаў з апорай на схемы. Прыгадваенне вядомых фразеалагізмаў з апорай на малюнкi-падказкі. Замена выдзеленых слоў у сказах неабходнымі фразеалагізмамі. Складанне тэкстаў з выкарыстаннем засвоеных фразеалагізмаў.

Падагульненне вывучанага (2 гадзіны)

Прыгадваенне і групоўка вывучаных фразеалагізмаў. Знаходжанне вядомых вобразных выказаў у кантэксце, тлумачэнне іх значэння. Аднаўленне дэфармаваных фразеалагізмаў, складанне з імі сказаў. Практыкаванні ў выкарыстанні вучнямі засвоеных фразеалагізмаў у розных вучэбна-маўленчых сітуацыях.

ЛІТАРАТУРА

Асноўная

1. Аксамітаў, А. С. Прыказкі і прымаўкі. Тлумачальны слоўнік беларускіх прыказак і прымавак з архіваў, кафедральных збораў, рэдкіх выданняў XIX і XX стст. / А. С. Аксамітаў. – Мінск : Беларуская навука, 2000. – 320 с.
2. Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы / склад. Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Навука і тэхніка, 1992. – 491 с.
3. Верещагін, Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагін, В. Г. Костомаров. – М. : Индрик, 2005. – 1038 с.
4. Гаўрош, Н. В. Фразеалагічны слоўнік для сярэдняй школы / Н. В. Гаўрош, І. Я. Лепешаў, Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Народная асвета, 1973. – 352 с.
5. Коваль, У. І. Чым адгукаецца слова : фразеалогія ў павер'ях, абрадах і звычаях / У. І. Коваль. – Мінск : Нар. асвета, 1994. – 48 с.
6. Лепешаў, І. Я. Слоўнік беларускіх прыказак / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Мінск : Беларуская навука, 2002. – 511 с.
7. Лепешаў, І. Я. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы : у 2 т. / І. Я. Лепешаў. – Мінск : БелСЭ імя П. Броўкі, 1993. – Т. 1. – 590 с.; Т. 2. – 607 с.
8. Лепешаў, І. Я. Фразеалогія сучаснай беларускай мовы / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Выш. шк., 1998. – 271 с.
9. Лепешаў, І. Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Народная асвета, 1981. – 160 с.

10. Лепешаў, І. Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў : у 2 ч. – Ч. 2 / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Народная асвета, 1993. – 200 с.
11. Методыка выкладання беларускай мовы : вучэб. дапам. для студэнтаў філал. спецыяльнасцей устаноў, якія забяспечваюць атрыманне выш. адукацыі / М. Г. Яленскі [і інш]; пад рэд. М. Г. Яленскага. – Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2007. – 448 с.
12. Санько, З. Малы руска-беларускі слоўнік прыказак, прымавак і фразем / З. Санько. – Мінск : Навука і тэхніка, 1991. – 218 с.
13. Свірыдзенка, В. І. Фразеалагізмы на ўроках беларускай мовы і літаратурнага чытання. 2–4 класы: дапам. для настаўнікаў устаноў агул. сярэд. адукацыі / В. І. Свірыдзенка, А. С. Васілеўская. – Мінск : Аверсэв, 2017. – 93 с. : іл.

Дадатковая

14. Грабчикова, Е. С. Фразеологизмы в картинках : [для младших школьников] / Е. С. Грабчикова. – 2-е изд., пересмотренное и дополненное. – Минск : Пачатковая школа, 2018. – 175 с.
15. Грабчикова, Е. С. Фразеологизмы в картинках. Новые истории! : [для младших школьников] / Е. С. Грабчикова. – Минск : Пачатковая школа, 2015. – 159 с.
16. Мокиенко, В. М. В глубь поговорки : рассказы о происхождении крылатых слов и образных выражений / В. М. Мокиенко. – СПб. : Паритет, 1999. – 224 с.
17. Мокиенко, В. М. Загадки русской фразеологии : науч.-попул. / В. М. Мокиенко. – М. : Высш. шк., 1990. – 160 с.
18. Шкраба, І. Р. Самабытнае слова: слоўнік беларускай безэквівалентнай лексікі / І. Р. Шкраба. – Мінск : Беларуская энцыклапедыя імя П. Броўкі, 1994. – 223 с.
19. Рогалёва, Е. И. Ума палата : детский фразеологический словарь / Е. И. Рогалёва, Т. Г. Никитина ; худож. А. Доброчасова – М. : Издательский Дом Мещерякова, 2017. – 160 с. : ил.
20. Электронны рэсурс: <https://www.aversev.by/rus/skachat/22632s>.